

Wetenschappelijk Instituut ligt op schema

Met zijn bijdrage aan het rapport 'Nieuwe wegen, vaste waarden', de uitwerking en verdieping van het thema 'familie en gezin', met een 'record'-productie aan rapporten heeft het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA (WI) in het afgelopen jaar een belangrijke bijdrage geleverd aan de herprofilering van de christen-democratie in Nederland. Het WI ligt op schema. Een terugblik op 1996 en een vooruitblik op de taak van het WI in de komende jaren.

In onze vierjarenstrategie, na de gebeurtenissen van het voorjaar van 1994, moest 1996 een jaar worden, waarin de nieuwe inhoudelijke positiebepaling van de christen-democratie duidelijker profiel moest krijgen. Met de brede en diepgaande besprekingen van het rapport 'Nieuwe wegen, vaste waarden', en de acceptatie door heel de partij heen van de hoofdlijnen, met de uitwerking en de verdieping van het thema 'familie- en gezin' en met een 'record-productie' aan rapporten, heeft het WI in het afgelopen jaar een belangrijke bijdrage geleverd aan die herprofilering van de christen-democratie in Nederland. 1997 moet in deze visie het jaar van het herstel van het vertrouwen worden, op basis waarvan met een sterke inhoud en met een duidelijk betrokken achterban de electorale campagnes van 1998 gevoerd kunnen worden.

Binnen twee weken na de acceptatie van het rapport 'Nieuwe wegen, vaste

waarden', op de laatste meidag en de eerste junidag van het afgelopen jaar, werd op een studieconferentie met een sterke internationale bezetting en met bijdragen van deskundigen van buiten de kring van het CDA de basis gelegd voor een samenhangend, diepgaand en vernieuwend familie- en gezinsbeleid. Uitgangspunten en keuzes, zoals die verwoord werden op die conferentie en later neergelegd in het zomernummer van Christen Democratische Verkenningen, trokken zeer veel aandacht, tot ver in het buitenland, en riepen bewondering en verwarring op, omdat het mogelijk bleek de bescherming van familie, gezin en kinderen te formuleren in beleidstermen, die vernieuwend waren en aansloten bij 'de verzwegen keuze' van Nederland.

Ook de inspanningen van het Instituut om de vergeten factor in de relatie met de andere helft van Europa te belichten, te weten de opbouw van een *civil society*, die in de ontwikkeling van onze

samenleving zo kenmerkend is geweest en bepalend voor de mate van humaniteit, trokken brede aandacht. Het rapport 'Waarheid en waardigheid. Civil society en samenwerking in Europa' en de stellingnamen, zoals die onderstreept werden door leidende actoren bij de omwenteling in dit gebied, zoals de Poolse oud-premier Mazowiecki, verdienen een serieuze vertaling in het Nederlands en Europees beleid terzake.

Niet alle rapporten ondervonden dezelfde respons, althans nog niet. De omvangrijke studie over de staatkundige architectuur van Europa, het rapport 'Europese publieke gerechtigheid', verscheen op een moment, dat in de publieke opinie eerder de vraag aan de orde was, of het nu niet zo langzamerhand welletjes was met het versterken van supranationale bevoegdheden. Het langverwachte rapport over de noodzaak van een Europees cultuurbeleid raakte vooralsnog geen snaar in het publieke debat. En dit ondanks het feit, dat in de kring van *insiders* deze studie en de brede benadering van het rapport 'Gaven in overvloed. Europees cultuurbeleid in christen-democratisch perspectief', met onder andere uitspraken over de positie van de kerken tot die van media en onderwijs, zeer veel waardering ondervond.

De effecten van het werk van het WI zijn echter niet alleen en zelfs niet op de eerste plaats afhankelijk van onmiddellijke publiciteit. Ook in het afgelopen jaar bleek bijvoorbeeld uit de grote vraag naar vroegere studies, dat de functie daarvan mede bepaald wordt door het moment waarop het betreffende onderwerp in de politiek actueel wordt. Daarnaast is het werk van het WI sterk gericht op politieke pro-

grammering, met name zoals die iedere vier jaar haar neerslag vindt in de verkiezingsprogramma's. Het komende CDA-verkiezingsprogramma voor de periode 1998-2002 is dan ook de toetssteen, of het werk van het WI in de afgelopen periodes hoogwaardig, vernieuwend en relevant is geweest.

De tweede helft van het verslagjaar werd gekenmerkt door de inspanningen om adequate assistentie aan de totstandkoming van dit nieuwe nationale verkiezingsprogramma te verlenen. In drie opzichten is dit een bijzonder zware, maar uiterst uitdagende opgave. Een politiek programma, dat een millennium overschrijdt, dient duidelijk te maken, op welke knooppunten de tocht van de mensheid door de geschiedenis is terechtgekomen: de fundamentele keuzes moeten worden blootgelegd. Voor een CDA in de oppositie tegen een beleid, dat voor een belangrijk gedeelte kan profiteren van de eerdere offers en moeilijke keuzes van onze partij en onze politici, moet het de boodschap uitstralen van de eigenheid en onmisbaarheid van onze stroming. Waar tot slot het Partijbestuur in de samenstelling van de Programcommissie allereerst op representativiteit en verworteling heeft ingezet, heeft de assistentie een vergaand ander karakter dan bij de formulering van eerdere programma's.

Nieuwe opstelling

Wat het Wetenschappelijk Instituut zelf in de komende jaren betreft, tekent zich een aantal lijnen af.

Het is de vraag, of de exclusieve nadruk op grote funderende studies terzake van de christen-democratie in het algemeen of bepaalde beleidsterreinen handhaafbaar is. De crisis van de politieke par-

tijen heeft ook te maken met het feit, dat de overheid zelf of bepaalde deelbelangen, toegerust met verhoudingsgewijze abundantie middelen, steeds sterker impulsen aan het politieke debat geven, terwijl de functie van politieke partijen in de sfeer van de afweging van belangen en beleidsvoornemens tegenover de eigen uitgangspunten steeds meer verbleekt. Waarbij nog komt dat politieke partijen, tegenover talloze andere discussiefora, veel te weinig mogelijkheden bieden voor intellectueel bij het politieke debat betrokkenen om zich te uiten en te engageren.

De wetenschappelijke instituten zouden in dit licht veel meer de functie van 'think tanks' op zich moeten nemen, die drie zaken kunnen verenigen. Allereerst het adviseren van hun politieke stroming terzake van belangrijke beslispunten en ontwikkelingen. Vervolgens het organiseren van het publieke debat rondom zulke thema's en tenslotte het slaan van bruggen tussen dat publieke debat en de politieke besluitvorming. Als duidelijk wordt, dat participatie aan het denken en het debat van de wetenschappelijke instituten een unieke en eigentijdse mogelijkheid is om het publieke debat uit de vrijblijvendheid te trekken, dan zal op deze manier een actuele mogelijkheid van nieuw politiek engagement geschapen worden. Het zal de kwaliteit van het politieke debat ten goede komen en juist de relatie levensbeschouwing-politiek herbelichten, omdat aldus duidelijk wordt, dat het in de politiek weer om relevante keuzes gaat.

Deze nieuwe opstelling van het WI zal grote gevolgen hebben voor de opzet van het onderzoeksprogramma (meer onderwerpen, kortere looptijd studies), voor de inzet van de staf (minder zelfuitvoering, meer coördinering), voor de positie van bij het WI betrokken adviseurs en commissieleden (meer betrokkenheid, ook bij het schrijven van beleidsadviezen), en vooral voor de opstelling van het WI terzake van de beïnvloeding van het publieke debat (nadrukkelijker aanwezigheid in de media, organiseren van besloten en publieksdebatten op hoog niveau en in academische centra).

**Het verkiezings-
programma voor de
periode 1998-2002
is de toetssteen of
het werk van het WI
in de afgelopen
periodes
hoogwaardig,
vernieuwend en
relevant is geweest.**

Hoezeer hier een nieuwe behoefte leeft, blijkt uit de nooit, maar dan ook nooit tegenvallende belangstelling voor de zogenaamde expertbijeenkomsten. Deze bijeenkomsten die met grote regelmaat worden georganiseerd door het Instituut om majeure thema's ten behoeve van het nieuwe verkiezingsprogramma te bespreken, nemen als uitgangspunt niet een vooringegenomen

positie, het WI dat begint iets te vertellen, maar baseren zich op open vragen, het WI dat experts iets te vragen heeft. Dit in de wetenschap dat burgers niet meer achter hun televisie, krant, boek, computer vandaan komen om iets te horen, maar om iets te zeggen! Die nieuwe behoefte blijkt ook uit de schier onvervulbare reeks uitnodigingen aan de staf van het WI om in het publieke debat te participeren. Met de keuze voor deze nieuwe opzet en deze nieuwe stijl kan de kwaliteit en de kwantiteit van de productie verhoogd

worden, maar kan vooral ook een nieuwe generatie politiek betrokkenen worden gevormd en kan de relevantie van onze politieke overtuiging beter uitstralen.

'*Exposure*', stimulering en initiëring, het opbouwen van een eigen 'school' van christen-democratische denkers en publicisten, een nieuwe relatie met de academische wereld, en een ondernemende rol in de organisatie van het publieke debat, tezamen met een toegespitste dienstverlening aan de christen-democratie vereisen niet alleen een cultuuromslag, maar ook, hoe paradoxaal het ook klinkt, een capaciteitsverandering en -vergroting. Vanwege die afwezige capaciteit konden de ambitieuze plannen om het rapport 'Nieuwe wegen, vaste waarden' systematisch en volgens bepaalde specialismen ter discussie te stellen in een aantal universiteitssteden (nog) niet worden gerealiseerd.

Ook wordt de nadrukkelijker aanwezigheid in het publieke debat nog belemmerd omdat de gevraagde toonzetting en vormgeving niet aansluiten bij de soms wat gedistantieerde en fundamentele benadering, zoals we die gewoon zijn.

Beslissende stappen gezet

Maar beslissende stappen zijn in het afgelopen jaar toch ook gezet. Met het aantreden van prof.dr. E.M.H. Hirsch Ballin als voorzitter van de redactie van Christen Democratische Verkenningen kon een begin worden gemaakt met de uitbouw van die redactie tot een forum voor strategische planning terzake van de beïnvloeding van het publieke debat, met Christen Democratische Verkenningen als uitgangspunt. Met de benoeming van een tweede stafid

tot bijzonder hoogleraar werden de mogelijkheden van een nieuwe relatie met de academische wereld onderstreept. De gedachte om tot een netwerk van christelijke onderzoeksinstellingen te komen, dat zich richt op objectieve analyse van de (post)moderne culturele ontwikkelingen, zoals dat voorgesteld is in drie bijdragen in Christen Democratische Verkenningen 'We staan er niet alleen voor', kreeg veel bijval. Het bestuur besloot de capaciteit tot organisatie van het publieke debat te vergroten.

Een nieuw veld van activiteiten werd voorts betreden in de vorm van betrokkenheid van het WI bij het, voor het functioneren als '*think tank*' zo belangrijke, terrein van waarden- en trendonderzoek, dit in samenwerking met de partij. Een volgend samenwerkingsproject in die structuurbenadering is dan nog het opzetten van een interactieve databank, op basis waarvan het WI de deskundigen in de achterban die beschikbaar zijn op vrijwillige basis direct in kaart heeft.

Meerdere stafleden zijn vaste columnist geworden in dag- (met name Trouw) en weekbladen. Ook in dit opzicht ligt de omvorming van het Wetenschappelijk Instituut tot '*think tank*' op schema.

Dat geldt eveneens voor de voorgenomen nieuwe verhouding tot de partij. Met name de relatie met de fractie van het CDA in de Tweede Kamer is veel intensiever geworden. In de dubbel nieuwe situatie waarin het CDA is komen te verkeren – in de oppositie en in de optiek, dat een politieke partij vooral zijn aantrekkelijkheid ontleent als communicator van ideeën vanuit de

samenleving naar de politiek – is een intensieve wisselwerking tussen WI en fractie van levensbelang. Fractievoorzitter Heerma heeft dat scherp ingezien en heeft in aanmerkelijke mate bijgedragen aan de intensivering van die relatie, zowel in het uitstippelen van de algemene belcidslijn als terzake het doen van research op deelterreinen (bijvoorbeeld het familie- en gezinsbeleid).

Relatie met de partij

De relatie met de partij als zodanig verdient nadere aandacht. Op operationeel terrein is de samenwerking zeer goed. Dat moge tot uitdrukking komen in de genoemde *joint venture* terzake de belangrijke opdracht om systematisch de trendontwikkelingen te volgen, waarbij het bestuur in het verslagjaar heeft besloten, dat een eigen verantwoordelijkheid voor trend- en waardeonderzoek in organisatorische voorzieningen vertaald moet worden. Mede dankzij de goede contacten met de *Konrad Adenauer Stiftung* kon tot een vernieuwende opzet van zo'n onderzoek gekomen worden. Het blijkt ook uit de grote rol en verantwoordelijkheid, die het WI krijgt toebedeeld bij zaken als voorbereiding van partijgebeurtenissen en vooral terzake het verkiezingsprogramma.

Maar op grond van een statutenwijziging van het CDA werd de voorzitter van het WI niet meer toegelaten tot het Partijbestuur en kreeg de directeur van het WI nog slechts beperkte toegang tot het Dagelijks Bestuur van de partij. Een beslissing, die ten principale nog dateerde uit de hoogtijdagen van de Partij, maar die in de actuele crisis volledig achterhaald lijkt. Deze verdunning van de formele contacten vraagt

andere vormen van geïnstitutionaliseerde communicatie en houdt die andere aanbeveling van de Commissie-Klaassen nog op de agenda, namelijk de wijze, waarop het WI ook formeel de inhoudelijk-strategische planning voor de partij als geheel inhoud kan geven.

De noodzakelijke bezuinigingen op het Partijsecretariaat hebben verder tot gevolg gehad, dat ook bepaalde vormen van technische ondersteuning beperkt moesten worden. Daar staat tegenover, dat ondanks de moeilijke financiële situatie het Partijbestuur bereid bleef zijn bijdrage aan het WI vrijwel op het eertijds voorziene meerjarenniveau te handhaven. Meer dan woorden onderstreept dat het gevoel van waardering en verwachting.

Die moeilijke financiële situatie werd nog eens extra belicht in de discussie met minister Dijkstal over de financiering van politieke partijen. Ook het WI was van mening dat politieke partijen voor het uitoefenen van bepaalde publieke functies ondersteuning verdienen. Maar de slordige wijze, waarop deze materie door de minister van Binnenlandse Zaken werd behandeld, in reactie op het al jaren geleden uitgebrachte zorgvuldige rapport van de Commissie-Van den Berg, was aanleiding tot actie en verzet. De oorspronkelijke oplossing die de minister bedacht had, namelijk dat partijen dan maar sponsorgeld moesten zoeken, had niet eens dagwaarde. Maar ook het oude recept om de subsidies aan alle min of meer partijgelieerde instellingen in één hoed te gooien – om zo optisch wat voor de partijen te doen – vereiste een langdurig en zorgvuldig tegenspel. Mede dankzij het begrip van de CDA-fractie in de Tweede Kamer kon uitein-

delijk een formule gevonden worden, die de autonomie van de wetenschappelijke instituten redelijk tegemoet lijkt te komen en tevens enige lucht verschaft aan de politieke partijen. Het definitieve wetsontwerp zal duidelijk moeten maken, of deze conclusie gerechtvaardigd is.

Betrokkenheid bij Europese eenwording

Op schema, althans wat het WI betreft, lag ook onze betrokkenheid bij het grote naoorlogse project bij uitstek: de Europese eenwording. Bij de liefst drie genoemde 'grote' Europese studies moeten nog twee andere publicaties gerekend worden: een bundel met een historisch overzicht van de bijdragen van Nederlandse christen-democraten aan het Europese eenwordingsproces en de uitdrukkelijk op Europese politiek en regelgeving gerichte studie over "*Genetics at the Beginning of Human Life*" (in samenwerking met de Nijmeegse Universiteit). Het is de voorlopige afronding van een reeks van meerdere jaren. Een groot aantal studies, tezamen met andere activiteiten, was gericht op het ontwerp van de Europese architectuur, de inrichting van dat Huis en de inkleuring van een politieke beweging, die zich onderscheid van anderen, nadrukkelijk moet richten op behoud en actualisering in de samenleving van de waarden, die twee millennia – het betere – Europa tot oriëntatie hebben gediend.

Een aantal van die studies heeft in de context van het CDA ruimere aandacht gekregen. In het verband van de Europese christen-democraten lijkt dat echter minder het geval. Weliswaar was de rol van het WI bij zaken als de totstandkoming van het Program van

Uitgangspunten van de FVP zeer groot, maar de plannen om bijvoorbeeld een EVP-publicatiereeks te starten over een aantal strategische onderwerpen, waartoe studies van het WI als uitgangspunt konden dienen, werden toegejuicht, uitgewerkt en bleven verder nog onuitgevoerd. Hetzelfde geldt – kennelijk vanwege tegenstand uit de kring van andere partijen – voor de uitwerking van de op initiatief van het WI in artikel 138A van het Verdrag van Maastricht neergelegde erkenning van de politieke partijen. Met de CDA-delegatie in de EVP bestaat verder een aantal goede individuele contacten, die zich onder andere vertaald hebben in enkele vruchtbare samenwerkingsvormen (inclusief enkele projectfinancieringen), maar die het verdienen inhoudelijk verder te worden gesystematiseerd. Zo lang dat niet het geval is, is de inhoudelijke dialoog op basis van de studies en rapporten onvoldoende.

Onvoldoende was ook de bijdrage, die het WI in het afgelopen jaar kon leveren aan de zusterbewegingen in Midden- en Oost-Europa. Dat lag gedeeltelijk aan capaciteitsgebrek bij het WI, maar het lag ook aan een kennelijke verschuiving van de vraag vanuit die landen naar meer institutioneel-organisatorische ondersteuning.

De samenwerking met politieke partijen binnen het kader van de mede op initiatief van het WI opgerichte Stichting voor het Nieuwe Zuid-Afrika was intensief en werd aldaar hogelijk gewaardeerd. De zogenaamde spiegel-functie, waarbinnen inhoudelijke bijdragen vanuit Nederland aan de meerpartijdemocratie aldaar geleverd werden, kwam in het verslagjaar goed van de grond. De officiële overheids-

evaluatie van het initiatief was positief en bood de basis voor een verlenging van de overheidssteun met nog eens drie jaren. Steun aan politieke partijen elders blijft echter zeer kwetsbaar. Daarom werd besloten de werkzaamheden van de Stichting slechts zeer geleidelijk en voorzichtig naar andere ontwikkelingslanden uit te breiden.

Zinvolle en toekomstgerichte taak

Bij alle zorgen, bij alle verantwoordelijkheid voor de inhoudelijke positionering van de christen-democratie in onze dagen, bij alle overbelasting soms, blijft het besef overheersend, dat het WI een taak mag vervullen, die uitermate zinvol en toekomstgericht is. In een cultuur, waarin steeds meer de vraag gesteld wordt naar zingeving, is dat een reden om erkentelijk te zijn. Dat bij de uitvoering van de taken zoveel steun ondervonden werd, met name in de vorm van vrijwillige, hoog-

gekwalificeerde inzet, versterkt die gevoelens van erkentelijkheid in hoge mate. Zowel op bestuurlijk niveau, als op het terrein van de verschillende commissies en organen van het WI, zoals de redactie van Christen Democratische Verkenningen, is die vrijwillige medewerking intensief en bepaalt zij de kwaliteit van het werk. Dat geldt ook voor de diverse deelreinen, waarop telkens weer expertise en adviezen worden ingewonnen. Dankzij dat samenspel kon het meerjarenonderzoeksprogramma 'Zingeving en verantwoordelijkheid' weer verder worden uitgevoerd.

De cruciale taak van het Wetenschappelijk Instituut in deze fase van de christen-democratie ligt daarmee én dankzij die inzet, op schema.

*Mr. J.J.A.M. van Gemip, directeur
Wetenschappelijk Instituut voor het CDA*